

ČITATEĽSKÁ GRAMOTNOSŤ V PODMIENKACH ZŠ S MŠ NIŽNÁ SLANÁ

Nadpredmetovosť *čitateľskej gramotnosti* je v tom, že požiadavky na prácu s informáciami sú vyjadrené v kľúčových kompetenciách, z čoho vyplýva, že sa majú formovať na vyučovaní rôznych predmetov príslušných vzdelávacích oblastí.

Edukačný proces má byť *zameraný* na to, aby sa žiak už na *primárnom stupni vzdelávania* naučil rozumieť rôznym typom doteraz používaných textov a bežne používaným prejavom neverbálnej komunikácie a dokázal na neadekvátne reagovať, aktívne vyhľadávať informácie na internete, vyberať a hodnotiť získané informácie, spracovávať ich a využívať vo svojom učení a v iných činnostiach, pri riešení problémov hľadať a využívať rôzne informácie.

ČITATEĽSKÁ GRAMOTNOSŤ V CIEĽOCH VZDELÁVACÍCH OBLASTÍ A PREDMETOV V PRIMÁRNOM VZDELÁVANÍ

Kompetenčne ponímané vzdelávanie spočíva v tom, že určené kompetencie žiak dosahuje v rámci cieľov a obsahu v konkrétnych predmetoch. Preto aj ciele vzdelávacích oblastí špecifikujú a rozpracovávajú kľúčové kompetencie podľa príslušného zamerania.

VZDELÁVACIA OBLASŤ	PRIMÁRNE VZDELÁVANIE
Jazyk a komunikácia	Vlastná tvorba jazykových prejavov, práca s informáciami, čitateľská gramotnosť, schopnosť argumentovať. Kľúčové jazykové kompetencie počúvanie, hovorenie, písanie, čítanie s porozumením. Čitateľské kompetencie súbor vedomostí, zručností, hodnôt a postojov zameraných na príjem (recepciu) umeleckého textu (čítanie, deklamácia, počúvanie), jeho analýzu, interpretáciu a hodnotenie. Rozvoj čitateľských schopností, ktoré presahujú aspekt technického zvládnutia čítaného textu a smerujú k prijatiu jeho obsahu.
Príroda a spoločnosť Človek a príroda Človek a spoločnosť Matematika a práca s informáciami	Samostatne sa orientovať v informáciách a vedieť ich spracovávať objektívne do takej miery, do akej to povoľuje kognitívna úroveň žiaka.

Vzdelávacie ciele čitateľskej gramotnosti sú **konkretizované v cieľoch príslušných predmetov.**

Na **primárnom stupni vzdelávania** má kľúčové postavenie slovenský jazyk a literatúra.

Žiak 2. ročníka sa učí v prečítanom texte

– *vyhľadať informáciu, ktorá je v ňom uvedená explicitne alebo synonymným spôsobom a po prečítaní časti príbehu sformulovať svoju predstavu o pokračovaní textu.* Technická stránka čítania zostáva i naďalej zachovaná, rozdiel je v tom, že žiak sa učí predložený text čítať s porozumením. Žiaci majú získať bázovú gramotnosť a rozvíjať základy funkčnej gramotnosti.

V **d'alších ročníkoch** má získať **analytické a interpretačné zručnosti**

–zostaviť osnovu prečítaného textu, určiť hlavnú myšlienku prečítaného textu, prerozprávať obsah prečítaného textu, vyjadriť svoje pocity a zážitky z prečítaného textu, vyhľadávať, identifikovať v literárnych textoch hlavné a vedľajšie postavy, literárne a jazykové prostriedky, vybrané pojmy a výrazy, hodnotiť postavy literárneho diela, určiť ich vzájomný vzťah, odlišovať prozaické a básnické texty, odlišovať umelecké a náučné texty.

Vyučovanie v predmete **prírodoveda** má žiakov viesť okrem iného *k rozvoju schopnosti získavať informácie o prírode pozorovaním, skúmaním a hľadaním v rôznych informačných zdrojoch.*

Výučba **vlastivedy** je zameraná na zážitkové poznávanie oblastí Slovenska. Pre žiakov je *dôležité orientovať sa v mape, vedieť z nej čítať s porozumením a rozprávať o obrázkoch, fotografiách, porovnávať jednotlivé oblasti s krajom, v ktorom žiak žije, získavať zaujímavé informácie, triediť ich, využívať v kontextových situáciách.*

ČITATEĽSKÁ GRAMOTNOSŤ V CIEĽOCH VZDELÁVACÍCH OBLASTÍ A PREDMETOV V NIŽŠOM STREDNOM VZDELÁVANÍ

V edukácii na **nižšom strednom stupni vzdelávania**, si má žiak – uvedomiť potrebu svojho autonómneho učenia sa ako prostriedku sebarealizácie a osobného rozvoja, reflektovať proces vlastného učenia sa a myslenia pri získavaní a spracovávaní nových poznatkov a informácií a uplatňovať rôzne stratégie učenia sa, kriticky zhodnotiť informácie a ich zdroj, tvorivo ich spracovať a prakticky využívať, využívať všetky dostupné formy komunikácie pri spracovávaní a vyjadrovaní informácií rôzneho typu a efektívne využívať dostupné informačno-komunikačné technológie.

Na základe zaradenia čitateľskej gramotnosti ako globálnej schopnosti potrebnej v školskom vzdelávaní sa stáva pre učiteľa základným faktorom jeho plánovania. Súčasne poukazuje na potrebu spájať, integrovať procesy plánovania aj v rámci školy a hľadať možnosti prirodzeného prelínania v samotnej realizácii.

Čitateľská gramotnosť v cieľoch vzdelávacích oblastí a predmetov.

Kompetenčne ponímané vzdelávanie spočíva v tom, že určené kompetencie žiak dosahuje v rámci cieľov a obsahu v konkrétnych predmetoch. Preto aj ciele vzdelávacích oblastí špecifikujú a rozpracovávajú kľúčové kompetencie podľa príslušného zamerania.

Vzdelávacia oblasť	Nižšie stredné vzdelávanie
Jazyk a komunikácia	<p>Vlastná tvorba jazykových prejavov, práca s informáciami, čitateľská gramotnosť, schopnosť argumentovať.</p> <p>Kľúčové jazykové kompetencie počúvanie, hovorenie, písanie, čítanie s porozumením.</p> <p>Čitateľské kompetencie súbor vedomostí, zručností, hodnôt a postojov zameraných na príjem (recepciu) umeleckého textu (čítanie, deklamácia, počúvanie), jeho analýzu, interpretáciu a hodnotenie.</p> <p>Rozvoj čitateľských schopností, ktoré presahujú aspekt technického zvládnutia čítaného textu a smerujú k prijatiu jeho obsahu.</p>
Človek a príroda	<p>Získavať informácie o prírode a jej zložkách nielen z rôznych zdrojov, ale aj prostredníctvom vlastných pozorovaní a experimentov v prírode a v laboratóriu, čím si rozvíjajú zručnosti pri práci s grafmi, tabuľkami, schémami, obrázkami, náčrtmi.</p>

Človek a spoločnosť	Získavať základné schopnosti a zručnosti poznávať historický materiál. vyhľadávať relevantné informácie z rôznych zdrojov a využívať ich v dejepise . Pracovať s informáciami o Slovenskej republike ako časti Zeme a o Zemi ako celku, porozumieť a rozvíjať čítanie a interpretáciu obrázkov, fotografií, grafov, tabuliek, prierezov, schém a diagramov ako prostriedkov geografie .
Matematika a práca s informáciami	Matematika sa podieľa na rozvíjaní schopnosti žiakov používať prostriedky IKT na vyhľadávanie, spracovanie, uloženie a prezentáciu informácií.

Vzdelávacie ciele čitateľskej gramotnosti **sú konkretizované v cieľoch príslušných predmetov.**

V nižšom strednom vzdelávaní sa systematicky žiak učí čítať s porozumením v predmete **slovenský jazyk a literatúra**. Prehľad schopností a zručností:

<i>Schopnosti</i>	<i>Zručnosti</i>
1. Zamerat' svoje čítanie podľa potreby	Vybrať text podľa komunikačného zámeru a podľa danej situácie Nahlas, ticho a opakovane prečítať text
2. Pochopiť význam textu	Pochopiť umelecký a vecný text s využitím explicitných informácií
	Pochopiť text podľa implicitných informácií
	Tvoriť a overiť navrhnuté hypotézy
	Reprodukovať umelecký a vecný text na základe chronologickej alebo logickej postupnosti
3. Pochopiť formálnu stránku textu	Rozoznať všeobecné usporiadanie textu – odseky, nadpisy atď.
	Rozpoznať a pomenovať rozličné texty a určiť ich horizontálnu štruktúru
4. Odlíšiť vetu a text	Vyhľadať prvky nadväznosti medzi slovami a skupinami slov, ktoré slúžia na plynulý prechod medzi vetami, odsekmi, časťami výpovedí
	Určiť časovú a logickú postupnosť v rozvíjaní témy.
5. Pochopiť zmysel umeleckého a vecného textu vzhľadom na využitie	interpunkčných znamienok
	gramatických kategórií (rod, číslo, pád, osoba, číslo, čas)
6. Pochopiť význam lexikálnych jednotiek	Porozumieť významu slov v umeleckých a vecných textoch
	Overiť si význam slova
	Porozumieť štruktúre slova a jeho častiam, napr. slabikám a hláskam
	Rozoznať sémantické vzťahy medzi slovami, skupinami slov, jednovýznamové – viacvýznamové slová

V ďalších predmetoch je zjavné **zameranie na prácu s informáciami**.

Chémia

– **porozumieť odborným textom** na primeranej úrovni a vedieť aplikovať získané poznatky na riešenie konkrétnych úloh. V rámci samostatnej práce majú byť žiaci schopní samostatne získavať potrebné informácie súvisiace s chemickou problematikou z rôznych informačných zdrojov (odborná literatúra, internet) a využívať multimediálne učebné materiály.

Fyzika

– **vedieť získavať, triediť, analyzovať a vyhodnocovať informácie** z rôznych vedeckých a technologických informačných zdrojov, využívať informácie na riešenie problémov, efektívne rozhodnutia

a v rozličných činnostiach vedieť nájsť, získať a spracovať informácie z odbornej literatúry a iných zdrojov a ich kriticky zhodnotiť z hľadiska správnosti, presnosti a spoľahlivosti.

Biológia

– *vedieť využiť, vyhľadávať, triediť a spracovávať informácie a dáta* z rôznych zdrojov, zrozumiteľne prezentovať svoje poznatky, skúsenosti a zručnosti, vedieť spracovať jednoduchú správu z pozorovania na základe danej štruktúry, vedieť spracovať a prezentovať jednoduchý projekt so zameraním na ciele, metódy, výsledky a ich využitie.

Dejepis

– *vedieť vyhľadávať relevantné informácie* z rôznych zdrojov – textov verbálnych, obrazových, grafických, z textov kombinovaných, z učebníc, cvičebníc, pracovných zošitov, slovníka cudzích slov, atlasov, novín, časopisov, webových stránok, z populárno-vedeckej literatúry a historickej beletrie, využívať tieto informácie a verifikovať ich hodnotu vyberaním, organizovaním, porovnávaním, rozlišovaním, zaraďovaním informácií a kritickým zhodnotením rôznych zdrojov informácií.

Geografia

– *vedieť používať a interpretovať mapy rôzneho druhu, pracovať s literatúrou ako zdrojom poznatkov (učebnice, odborné a populárno-vedecké časopisy) – správne porozumieť prečítanému, spracovať a interpretovať získané poznatky.* Prvotné rozvíjanie čítania a interpretácie obrázkov, fotografií, grafov, tabuliek, prierezov, schém a diagramov patrí medzi základné vyjadrovacie prostriedky geografie.

Občianska náuka

– *vedieť využívať ako zdroj informácií rôzne verbálne a neverbálne texty spoločenského a spoločenskovedného charakteru.*

Matematika a informatika

– *vedieť správne používať matematickú symboliku a znázorňovať, schopnosť čítať s porozumením súvisle texty obsahujúce čísla, závislosti a vzťahy a nesúvisle texty obsahujúce tabuľky, grafy a diagramy.*

Z uvedených ukážok cieľov jednotlivých predmetov vyplýva, že *žiaci majú využívať text ako zdroj poznatkov s dôrazom na samostatné získavanie a spracovanie informácií z textu.* Dôležité je, aby si učitelia uvedomili, že táto schopnosť je potrebná v učení sa žiaka v ktoromkoľvek predmete kognitívneho zamerania, a preto *môžu spoločne postupovať v plánovaní jej rozvoja v rámci príslušnej vzdelávacej oblasti, ale aj celého stupňa vzdelávania.*

CHARAKTERISTIKA SCHOPNOSTÍ ČITATELSKEJ GRAMOTNOSTI

Z viacerých *definícií čitateľskej gramotnosti* vyberáme tie, ktoré v odborných publikáciách charakterizujú *dva modely gramotnosti* a vystihujú aj *ciele čitateľskej gramotnosti* v štátnom vzdelávacom programe.

BÁZOVÁ GRAMOTNOSŤ

predstavuje základnú úroveň a je podmienkou na získanie funkčnej gramotnosti;

je to schopnosť čítať a dekodovať významy prečítaného. Informácie sa ukladajú do pamäti a podľa potreby sa viac alebo menej modifikovane reprodukujú. *Výkon sa posudzuje podľa rýchlosti čítania, chybovosti, plynulosti a zisťuje sa jednoduché porozumenie textu, odlišovanie dôležitých informácií od nedôležitých.*

FUNKČNÁ GRAMOTNOSŤ

je schopnosť spracovať informácie z textu:

- hľadanie vzťahov medzi informáciami,

- vytvorenie hierarchie informácií z textu,
- vyvodenie záverov,
- výber explicitných (vyjadrených) a implicitných (skrytých) informácií – čítanie medzi riadkami,
- komprimovanie (stláčanie) textu,
- hodnotenie využitia, užitočnosti, novosti, spoľahlivosti a pravdivosti informácií a kritická reflexia.

Bázová gramotnosť sa má rozvíjať v 1. a 2. ročníku, základy funkčnej gramotnosti od 2. ročníka.

Na charakteristiku schopností čitateľskej gramotnosti môžeme využiť veľmi praktickú štruktúru, ktorá sa používa v medzinárodných výskumoch čitateľskej gramotnosti.

PIRLS	PISA
<p>1. Vyhľadávanie určitých informácií – čitateľ lokalizuje tú informáciu alebo myšlienku v texte, ktorá je dôležitá na porozumenie významu textu; informácia je v texte explicitne (priamo) uvedená;</p>	<p>1. Nájdenie a získanie informácií – čitateľ má preskúmať, hľadať, umiestniť a vyberať príslušné informácie v jednej, dvoch alebo viacerých vetách, resp. v rozličných odsekoch. Úlohy na získavanie informácií môžu mať rôzny stupeň obtiažnosti, napr. od žiaka sa požaduje, aby z textu či z tabuľky vybral presnú informáciu. Náročnejšia forma tohto typu úlohy môže byť vyhľadanie informácie, ktorá je v texte vyjadrená synonymicky (inými slovami).</p>
<p>2. Vyvodzovanie záverov – čitateľ vyvodzuje informácie a myšlienky alebo súvislosti medzi nimi, ktoré napriek tomu, že nie sú explicitne formulované, z textu priamo vyplývajú.</p>	<p>2. Integrácia a interpretácia informácií požaduje – rozlíšiť kľúčové informácie v texte, usporiadať informácie v texte podľa dôležitosti, zostaviť organizáciu informácií v texte (osnovu, mapu textu a pod.), vyvodit' závery z textu a hlavný námet textu, uviesť dôkazy z textu.</p>
<p>3. Interpretovanie a integrovanie myšlienok a informácií – čitateľ konštruje význam nad rámec textu, v interpretácii nachádza medzi myšlienkami textu súvislosti, pričom využíva svoje predchádzajúce poznatky, vedomosti a skúsenosti; pri interpretácii dochádza okrem integrácie myšlienok a informácií z textu navzájom aj k integrácii a syntéze predchádzajúcich poznatkov a vedomostí čitateľa.</p>	<p>3. Uvažovanie a hodnotenie – čitateľ má hodnotiť kvalitu, primeranosť, výstižnosť, presvedčivosť textu, zhodnotiť dostatočnosť informácií a dôkazov v texte, nájsť dôkazy mimo textu, hodnotiť význam určitých informácií alebo dôkazu, spojiť informácie z textu s vlastnými vedomosťami z iných zdrojov, uviesť dôkaz z textu a porovnať ho s inými zdrojmi informácií.</p>
<p>4. Hodnotenie obsahu, jazyka a textových prvkov – čitateľ kriticky hodnotí prečítaný text – jeho obsah a formu, čo zahŕňa aj reflektovanie štruktúry textu, jazykových prostriedkov, literárnych útvarov, vrátane autorovho osobného pohľadu a štýlu; čitateľ pri tom využíva svoje vedomosti o svete, znalosti jazyka a jazykových konvencií, opiera sa o svoje predošlé skúsenosti s čítaním textov. Obsah textu môže byť hodnotený z hľadiska jeho celkovej hodnoty, hodnovernosti, alebo jeho významu pre čitateľa. Pri hodnotení textu môže čitateľ vychádzať zo svojho chápania sveta a predošlých čitateľských skúseností.</p>	

AKTIVITY ZAMERANÉ NA ROZVOJ ČITATELSKEJ GRAMOTNOSTI ŽIAKOV V NAŠEJ ŠKOLE

Názov aktivity	Obsahová náplň	Termín realizácie	Zodpovední
Čo ukrývajú knihy?	Rozvoj čitateľskej gramotnosti v ŠKD prostredníctvom pravidelných dopoludňajších, popoludňajších čitateľských aktivít	priebežne	triedni učitelia vychovávateľa
Záložka do knihy	Výmena záložiek vyrobených žiakmi medzi školami	október	triedni učitelia, učitelia VYV
Návšteva knižnice	Návšteva knižnice spojená s vypožičiavaním kníh	priebežne	triedni učitelia
Strašidlá v knihách	Halloween	október - november	triedni učitelia
Vianočná akadémia	Príprava programu - dramatizácia príbehu, prednes básne, vinšov, ...	december	vyučujúci a vychovávateľa
Triedne kolo / Školské kolo súťaže Hviezdoslavov Kubín	Súťaž v prednese poézie a prózy.	február - marec	triedni učitelia, učitelia SJL
Prečítam ti rozprávku – mesiac hlasného čítania	Hodiny zamerané na hlasné čítanie v škole i doma (ľudové rozprávky P. Dobšinského)	marec	triedni učitelia, učitelia SJL
Divadelné predstavenie	Návšteva divadelného predstavenia	podľa ponuky	

Cieľom tohto plánu rozvoja čitateľskej gramotnosti je nárast záujmu žiakov o čítanie, ich stimulácia k tvorivosti, k rozvoju prezentačných zručností, podnecovanie k vlastnej tvorbe. Vždy v každom projekte čítanie a diskusia k prečítanému, formulácia hlavných myšlienok, tvorba vhodného nápisu, interpretácia textu, prezentácia vlastného názoru, využitie poznatkov.